

ALDINA

21

GUTENBERG

RACHEL CUSK

ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Μετάφραση
'Αθηνά Δημητριάδου

Τίτλος πρωτοτύπου:
Rachel Cusk, *Transit*
Jonathan Cape, London
Copyright © 2016, Rachel Cusk
All rights reserved

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

RACHEL CUSK

ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Μετάφραση
Ἀθηνᾶ Δημητριάδου

GUTENBERG || ALDINA-21

‘Ο άγώνας μιᾶς γυναίκας νά ξαναχτίσει τή ζωή της [...]. Καλύτερο κι από τò Περίγραμμα, τò δεύτερο μέρος τῆς τριλογίας φέρνει στò προσκήνιο τὶς πνευματικὲς καὶ φεμινιστικὲς ἀνησυχίες τῆς Cusk, χαρίζοντάς μας ἔτσι σκηνές ἰδιαίτερης ἀναγνωστικῆς ἀπόλαυσης.

THE GUARDIAN

Τò πιὸ ἐλκυστικὸ ἀπὸ δραματουργικῆς ἄποψης μυθιστόρημα τῆς τριλογίας τῆς Cusk.

NEW YORK REVIEW OF BOOKS

Ένα πολὺ ἀσυνήθιστο μυθιστόρημα μὲ ἓνα φαινομενικὰ συνηθισμένο θέμα, τὶς ἐσωτερικὲς καταστροφές πὺν προκαλεῖ ἓνα διαζύγιο καὶ ὁ τεμαχισμὸς μιᾶς ζωῆς στὰ δύο.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG

Μοναξιά, φόβος, πάλι: τρεῖς λέξεις πὺν κυριαρχοῦν στὸν κόσμο τῆς Φαίης μετὰ τὸ διαζύγιό της. Φοβισμένη καὶ ἀνήσυχη παλεύει νά βρεῖ διέξοδο ἀπὸ παλιὰ στερεότυπα καὶ συναισθήματα καὶ τὸν δρόμο της πρὸς τὴν ἐλευθερία. Μιὰ ὑπέροχη περιγραφή τοῦ τεράστιου προβλήματος πὺν λέγεται καθημερινότητα.

SPIEGEL

Μιά μετακόμιση είναι για την πρόσφατα δια-
ζευγμένη Φαίη ή πρώτη από μια σειρά προ-
σωπικῶν μεταβάσεων καὶ ἀλλαγῶν. Τὸ αὐτο-
τελὲς δεύτερο μυθιστόρημα τῆς τριλογίας τῆς
Rachel Cusk ποὺ ἐντυπωσίασε τὸ κοινὸ καὶ
ἔκανε τοὺς κριτικοὺς νὰ παραληροῦν. Γιατί;
“Ὡριμη γυναίκα, μητέρα, διαζευγμένη, ἐργα-
ζόμενη, ὅπως ἡ ἡρωίδα της, ἡ Rachel Cusk
ἔχει νιώσει τὶς δυσκολίες μιᾶς προσωπικῆς
ἀλλαγῆς, ξέρει τὸν ἀγῶνα μιᾶς γυναίκας νὰ
ξεφύγει καὶ ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ρό-
λους ποὺ τῆς ἐπιβάλλονται. Δεῖτε μόνοι σας:

ΜΙΑ ΑΣΤΡΟΛΟΓΟΣ μου ἔστειλε ἓνα email, εἶχε, λέει, σημαντικὰ νέα νὰ μοῦ ἀνακοινώσει σχετικὰ μὲ τὸ ἄμεσο μέλλον μου. Ἔβλεπε πράγματα ποὺ ἐγὼ δὲν μποροῦσα νὰ δῶ: τὰ προσωπικά μου στοιχεῖα εἶχαν περιέλθει στὴν κατοχὴ τῆς, δίνοντάς τῆς τὴ δυνατότητα νὰ μελετήσῃ τοὺς πλανῆτες γιὰ λογαριασμό μου. Ἦθελε νὰ μ' ἐνημερώσῃ ὅτι στὸ γενέθλιο χάρτη μου ἀναμενόταν σύντομα μιὰ σημαντικὴ μετάβαση. Αὐτὴ ἡ πληροφορία τῆς εἶχε ἐξάψει τὸ ἐνδιαφέρον, ὅσο σκεφτόταν τί ἀλλαγές θὰ μπορούσε ν' ἀντιπροσωπεύει. Μὲ ἓνα μικρὸ ἀντίτιμο θὰ τὴ μοιραζόταν μαζί μου, ὥστε νὰ μπορέσω νὰ τὴν ἀξιοποιήσω κατὰ τὸ δοκοῦν.

Διαισθανόταν —συνέχιζε τὸ email— ὅτι εἶχα ἀποπροσανατολιστεῖ, ὅτι ὥρες ὥρες πάλευα νὰ βρῶ κάποιον νόημα στὶς τωρινὲς συνθῆκες τῆς ζωῆς μου γιὰ ν' ἀρχίσω πάλι νὰ ἐλπίζω στὸ μέλλον· διαισθανόταν ὅτι ἐμεῖς οἱ δύο εἶχαμε ἰσχυρὸ προσωπικὸ δεσμό, καὶ παρόλο ποὺ δὲν μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ συγκεκριμένο συναίσθημα, εἶχε ἐπίγνωση ὅτι ὁρισμένα πράγματα δὲν ἐπιδέχονται ἐρμηνεία. Κατανοοῦσε ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ σημάδια τ' οὐρανοῦ, ἀλλὰ ἦταν πεπεισμένη πὼς ἐγὼ δὲν ἤμουν ἀπ' αὐτοῦς. Δὲν εἶχα αὐτὴ τὴν τυφλὴ πίστη στὴν πραγματικότητα ποὺ ἔκανε κάποιους ἄλλους ν' ἀναζητοῦν χειροπιαστὰς ἐρμηνεῖες. Ἦξερε πὼς

εἶχα ὑποφέρει τόσο ὥστε ν' ἀρχίσω νὰ θέτω διάφορα ἐρωτήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα μέχρι στιγμῆς δὲν εἶχα λάβει ἀπαντήσεις. Ὅμως οἱ κινήσεις τῶν πλανητῶν συνιστοῦν μιὰ ζώνη ἀπεριόριστων δονήσεων στὸ ἀνθρώπινο πεπρωμένο: ἴσως, βέβαια, ὁρισμένοι ἄνθρωποι νὰ μὴν πιστεύουν πὼς εἶναι τόσο σημαντικοὶ ὥστε νὰ ἔχουν κάποιο ρόλο ἐκεῖ. Τὸ λυπηρό, ἔλεγε, εἶναι πὼς σήμερα, τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἔλλειψης θρησκευτικῆς πίστεως, ἔχουμε χάσει τὴν αἴσθηση τοῦ τί σημαίνει ἄνθρωπος. Ἐχουμε γίνει ἀπάνθρωποι τόσο ἀπέναντι στὸν ἑαυτό μας ὅσο καὶ στοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ πιστεύουμε πὼς σὲ τελικὴ ἀνάλυση δὲν ἀξίζουμε τίποτα. Οἱ πλανῆτες, εἶπε, μᾶς δίνουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνακτήσουμε τὴν πίστη μας στὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου: πόσο περισσότερη ἀξιοπρέπεια καὶ ἀκεραιότητα, καλοσύνη, ὑπευθυνότητα καὶ σεβασμὸς δὲν θὰ χαρακτηρίζαν τὶς μεταξὺ μας σχέσεις ἂν πιστεύαμε ὅτι ὅλοι μας, ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, ἔχει τὴ δική του θέση στὸ σύμπαν; Ἡ ἀστρολόγος ἔνιωθε ὅτι ἐγώ, μόνον ἐγώ, μποροῦσα ν' ἀντιληφθῶ πόσο θὰ συνέβαλλε κάτι τέτοιο στὴν παγκόσμια εἰρήνη καὶ εὐημερία, ἢ μᾶλλον τί ἐπανάσταση θὰ ἐπέφερε σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο μιὰ διευρυμένη ἀντίληψη γιὰ τὸ πεπρωμένο. Μοῦ ζητοῦσε συγγνώμην ποὺ ἦρθε σ' ἐπαφὴ μαζί μου μ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ ποὺ μοῦ μίλησε τόσο ἀνοιχτά. Ὅπως εἶχε ἤδη πεῖ, ἔνιωθε ὅτι μεταξὺ μας ὑπῆρχε ἰσχυρὸς προσωπικὸς δεσμός, καὶ γι' αὐτὸ εἶχε πάρει τὸ θάρρος νὰ μοῦ ἀνοίξει τὴν καρδιά της.

Δὲν ἀποκλείεται οἱ ἴδιοι ἀλγόριθμοι ποὺ δημιούργησαν αὐτὸ τὸ email νὰ δημιούργησαν καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀστρολόγο: ἢ γλώσσα της ἀπέπνεε τὸ χαρακτήρα της,

ὁ τόνος αὐτῆς τῆς γλώσσας ἐπαναλαμβανόταν ὑπερβολικά συχνά: ἦταν προφανές ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀστρολόγος εἶχε δομηθεῖ σὲ συγκεκριμένο τύπο ἀνθρώπου, τόσο προφανές ὥστε ἦταν ἀδύνατον νὰ εἶναι κι αὐτὴ ἄνθρωπος. Ὡς ἐκ τούτου, βρῆκα τὴ συμπάθεια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐλαφρῶς ἀνησυχητικά· ὅμως γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους τὰ θεώρησα ἀντικειμενικά. Ἕνας φίλος μου, πού εἶχε πέσει σὲ κατάθλιψη ἀφότου χώρισε, μοῦ ὁμολόγησε πρόσφατα ὅτι συχνὰ βούρκωνε μὲ τὸ ἐνδιαφέρον πού ἔδειχνε γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν εὐημερία του ἡ φρασεολογία στὶς διαφημίσεις καὶ τὶς συσκευασίες τροφίμων, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἀγωνία πού ἐξέφραζαν οἱ ἠχογραφημένες φωνές σὲ τρένα καὶ λεωφορεῖα μήπως χάσει τὴ στάση του· ἔνιωθε μέχρι καὶ κάτι σὰν ἀγάπη γιὰ τὴ γυναικεία φωνή πού τὸν κατηύθυνε ὅταν ὁδηγοῦσε τὸ αὐτοκίνητό του, μὲ μιὰ προσήλωση πού ἡ γυναίκα του δὲν εἶχε δείξει ποτέ. Ἐλεγε πὼς εἶναι τόσο πλούσια ἡ συγκομιδὴ γλωσσικῶν στοιχείων καὶ πληροφοριῶν ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὥστε μπορεῖ τελικὰ τὸ ἀνθρώπινο ἀντίγραφο νὰ εἶναι πιὸ οὐσιαστικὸ καὶ πιὸ σχεσιακὸ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, μπορεῖ νὰ βρίσκει κανεὶς μεγαλύτερη τρυφερότητα σ' ἓνα μηχανήμα παρὰ στὸ συνάνθρωπό του. Στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, ἡ μηχανιστικὴ ἀλληλεπίδραση ἦταν ἀπόσταγμα ὅχι ἐνὸς ἀνθρώπου ἀλλὰ πολλῶν. Πού σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξουν πολλοὶ ἀστρολόγοι γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ αὐτὸ τὸ ἓνα ἀντίγραφο. Πάντως, τὸν καθυσύχαιζε αὐτὸ καθαυτὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλο τοῦτο τὸ σχινοτενές χορικὸ δὲν συνδεόταν μὲ συγκεκριμένο ἄτομο, ἀλλὰ ἔμοιαζε νὰ προέρχεται ἀπὸ παντοῦ καὶ πουθενά: ἀντιλαμβανόταν ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἔβρισκαν αὐτὴ τὴν

ιδέα εξοργιστική, αλλά για κείνον ὁ ἐκφυλισμὸς τῆς ἀτομικότητος σήμαινε ἐπίσης ἐκφυλισμὸ τῆς ἱκανότητος νὰ πληγώνει τὸν ἄλλον.

Αὐτὸς ὁ ἴδιος φίλος —συγγραφέας τὸ ἐπάγγελμα— μὲ εἶχε συμβουλέψει πέρσι τὴν ἀνοιξὴ πὼς ἂν ἐπρόκειτο νὰ μετακομίσω στὸ Λονδίνο μὲ περιορισμένο κονδύλι, καλύτερα ν' ἀγοράζα κακὸ σπίτι σὲ καλὸ δρόμο παρὰ καλὸ σπίτι σὲ κακὴ περιοχὴ. Εἶπε πὼς τὰ στερεότυπα ἀφοροῦν μόνο τοὺς πολὺ τυχεροὺς καὶ τοὺς πολὺ ἄτυχους: ἐμεῖς οἱ ὑπόλοιποι πρέπει νὰ διαλέξουμε. Ὁ μεσίτης ξαφνιάστηκε πὺ ἐπέμενα σ' αὐτὸ τὸ θραῦσμα σοφίας, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ σοφία. Ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία ἤξερε πὼς οἱ δημιουργικοὶ ἄνθρωποι θεωροῦν σπουδαιότερα πλεονεκτήματα τὸ φῶς καὶ τὸ χῶρο ἔναντι τῆς περιοχῆς. Συνήθως ἀναζητοῦν μιὰ προοπτικὴ στὸ καθετί, ἐνῶ ὁ περισσότερος κόσμος κυνηγáει τὴν ἀσφάλεια τοῦ κοινῶς ἀποδεκτοῦ, ἐν ὀλίγοις ὅ,τι ἔχει ἀναπτυχθεῖ στὸ μέγιστο, δηλαδὴ ἀκίνητα πὺ ἔχουν ἐξαντλήσει τίς δυνατότητές τους καὶ στὰ ὅποια δὲν μπορεῖ νὰ προστεθεῖ κάτι παραπάνω. Ἡ εἰρωνεία, πρόσθεσε, εἶναι πὼς οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἐνῶ φοβοῦνται νὰ πρωτοτυπήσουν οἱ ἴδιοι, ἔχουν ὥστόσο ἐμμονὴ μὲ τὴν πρωτοτυπία. Οἱ πελάτες τοῦ ἐκστασιάζονται μὲ τὴν παραμικρὴ ὑπόνοια κάποιου στοιχείου «ἐποχῆς»: ἔ, λοιπόν, λίγο ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸ κέντρο, βρίσκεις τέτοια ἕνα σωρό, σὲ πολὺ χαμηλότερη τιμῇ. Εἶναι ἄξιο ἀπορίας γιὰτὶ ὁ κόσμος ἐξακολουθεῖ ν' ἀγοράζει σὲ γειτονιὲς ὅπου οἱ τιμὲς βρίσκονται σὲ ὕψη δυσθεώρητα, ὅταν σὲ ἀνερχόμενες περιοχὲς ὑπάρχουν πραγματικὲς εὐκαιρίες. Ἴσως κατὰ βάθος νὰ φταίει ἡ ἔλλειψη φαντασίας. Σήμερα, εἶπε, ἡ ἀγορὰ ἔχει

πιάσει ταβάνι: ὅμως αὐτό, ἀντὶ ν' ἀποθαρρύνει τοὺς ἀγοραστές, μᾶλλον τοὺς ἐξιτάρει. Σὲ καθημερινὴ βάση ἔβλεπε νὰ ἐκτυλίσσονται μπροστά του σκιηδὲς ἀπόλυτου παραλογισμοῦ, στὸ γραφεῖο του γινόνταν τὸ ἔλα νὰ δεῖς, οἱ πελάτες διαγκωνίζονταν ποιός θὰ δώσει τὰ πιὸ πολλὰ γιὰ νὰ πάρει κάτι δυσανάλογα λίγο, λὲς κι ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτιόταν ἡ ζωὴ τους. Εἶχε κάνει ὁμαδικὲς παρουσιάσεις σπιτιῶν ὅπου οἱ πελάτες κόντεψαν ν' ἀρπαχτοῦν ἀπὸ τὰ μαλλιά, εἶχε συντονίσει πλειοδοσίες ὅπου τέτοια ἐπιθετικότητα δὲν εἶχε ξαναδεῖ, κάποιοι ἔφτασαν νὰ τὸν δωροδοκήσουν γιὰ νὰ τύχουν προνομιακῆς μεταχείρισης: ὅλοι γιὰ ἀκίνητα πού, ἂν τὰ ἔβλεπες μὲ ψυχραίμη ματιά, ἦταν ἐντελῶς συνηθισμένα. Ἰδιαιτέρη ἐντύπωση τοῦ ἔκανε ἡ εἰλικρινὲς ἀπὸγνωση ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ὅταν γίνονταν ἔρμαιο τῆς ἐπιθυμίας τους: τοῦ τηλεφωνοῦσαν κάθε τρεῖς καὶ λίγο γιὰ νὰ μάθουν ἂν εἶχε νεότερα, ἡ καλοῦσαν στὸ γραφεῖο του χωρὶς λόγους καὶ αἰτία· τὸν ἰκέτευαν, καμιά φορὰ ἔκλαιγαν κιόλας· τῇ μιᾷ στιγμῇ θύμωναν, τὴν ἄλλη τὸ μετάνιωσαν, καὶ πολλὰς φορὲς τὸν διασκέδαζαν μὲ μακροσκελεῖς ἐξομολογήσεις γιὰ τὰ προσωπικά τους. Θὰ τοὺς λυπόταν ἂν δὲν ἤξερε πῶς τῇ στιγμῇ πού ὅλα θὰ τέλειωναν καὶ ἡ ἀγοραπωλησία θὰ ὁλοκληρωνόταν, τὸ δράμα θὰ κοβόταν μαχαίρι καὶ ὅλοι θὰ διέγραφαν ἀπὸ τὴ μνήμη τους ὅχι μόνον τὴ δική τους συμπεριφορὰ ἀλλὰ καὶ ὅσων εἶχαν ἀναγκαστεῖ νὰ τὴν ὑποστοῦν. Εἶχε πελάτες πού τῇ μιᾷ βδομάδα τοῦ εἶχαν ἐκμυστηρευτεῖ τίς πιὸ ἀνατριχιαστικὲς λεπτομέρειες τῆς προσωπικῆς τους ζωῆς καὶ τὴν ἐπόμενη τὸν εἶχαν προσπεράσει στὸ δρόμο χωρὶς νὰ δεῖξουν κἀν ὅτι τὸν ἀναγνωρίζουν· εἶχε δεῖ ζευγάρια νὰ ἐξευτελίζο-

νται μπροστά στὰ μάτια του καὶ μετὰ νὰ ζοῦν τὴ ζωού-
λα τους στὴ γειτονιά σὰν νὰ μὴν τρέχει τίποτα. Μόνον
ὅταν ἔδειχναν νὰ ἔχουν λησμονήσει τὰ πάντα, μόνο τότε
διέκρινε καμιὰ φορά σημάδια ντροπῆς. Στὴν ἀρχὴ τῆς
σταδιοδρομίας του αὐτὰ τὰ περιστατικὰ τὸν ἀναστάτω-
ναν, εὐτυχῶς ὅμως ἡ πείρα τοῦ δίδαξε νὰ μὴν τὰ παίρνει
προσωπικά. Καταλάβαινε ὅτι γι' αὐτοὺς δὲν ἦταν παρὰ
ἓνα πρόσωπο στὸ ὁποῖο εἶχαν ἀπευθυνθεῖ πάνω στὴν
ἀπελπισία τους, κοινῶς τὸ ἀντικείμενο μετάθεσης τοῦ
προβλήματος. Ὡστόσο, ἡ ἴδια ἡ ἐπιθυμία ἐξακολουθοῦ-
σε νὰ τὸν μπερδεύει. Καμιὰ φορά κατέληγε στὸ συμπέ-
ρασμα πὼς οἱ ἄνθρωποι θέλουν μόνον αὐτὸ πού εἶναι βέ-
βαιο ὅτι δὲν μποροῦν ν' ἀποκτήσουν· ἄλλες φορές τοῦ φαι-
νόταν πιὸ περίπλοκο. Συχνά, οἱ πελάτες του παραδέχο-
νταν ὅτι ἐνιωθάν ἀνακούφιση πού ἡ ἐπιθυμία τους δὲν
εἶχε ἱκανοποιηθεῖ: οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι πού ὅταν ἔχαναν ἓνα
σπίτι χάλαγαν τὸν κόσμον κι ἐκλαιγαν σὰν παιδιὰ, ἐπειδὴ
δὲν εἶχε γίνει τὸ δικό τους, λίγες μέρες ἀργότερα κάθο-
νταν ἥρεμοι στὸ γραφεῖο του, ἐκφράζοντας τὴν εὐγνω-
μοσύνη τους πού τὸ σπίτι δὲν εἶχε περάσει σ' αὐτούς.
Τώρα καταλάβαιναν πὼς ἦταν ἐντελῶς ἀκατάλληλο γιὰ
τις ἀνάγκες τους· ζητοῦσαν νὰ μάθουν τί ἄλλο εἶχε στὰ
κιτάρια του. Γιὰ τὸν περισσότερον κόσμον, εἶπε, ἡ ἀνα-
ζήτησι καὶ ἀγορὰ ἐνὸς σπιτιοῦ εἶναι μιὰ διαδικασία πού
ἀπαιτεῖ ὑπερδραστηριότητα· καὶ ἡ ὑπερδραστηριότητα
συνεπάγεται ἓνα συγκεκριμένο εἶδος τύφλωσης, τὴν τύ-
φλωση τῆς ἐμμονῆς. Μόνον ὅταν ἡ βούλησι στερέψει πιά,
ἀναγνωρίζουν οἱ περισσότεροι τὸ ρόλον τῆς μοίρας.

Ἦμασταν στὸ γραφεῖο του ὅταν ἔγινε αὐτὴ ἡ συ-
ζήτησι. Ἐξω, τὰ αὐτοκίνητα σέρνονταν στὸν γκρίζο,

βρόμικο λονδρέζικο δρόμο. Τοῦ εἶπα ὅτι ἡ φρενίτιδα ποὺ μοῦ εἶχε περιγράψει ὄχι μόνο δὲν μὲ κέντριζε νὰ μπῶ κι ἐγὼ στὸ κυνήγι, παρὰ ἔσβησε καὶ τὸν παραμικρὸ ἐνθουσιασμό ποὺ μπορεῖ νὰ εἶχα γιὰ τὴν ἀγορὰ σπιτιοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ θέλω νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ φύγω ἀμέσως. Ἐξάλλου, δὲν εἶχα τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα νὰ ἐμπλακῶ σὲ πλειοδοσίες. Καταλάβαινα ὅτι, ὑπὸ τὶς παροῦσες συνθηκὲς τῆς ἀγορᾶς, ἦταν μᾶλλον ἀπίθανο νὰ βρῶ μέρος γιὰ νὰ μείνω. Ταυτόχρονα ὅμως ἀντιδροῦσα στὴν ἰδέα πὼς οἱ δημιουργικοὶ ἄνθρωποι, ὅπως τοὺς εἶχε ἀποκαλέσει, ἀποδέχονται κατ' ἀνάγκη ἓνα εἶδος περιθωριοποίησης, ἐπειδὴ, ὅπως τὸ εἶχε διατυπώσει εὐγενικά, ἔχουν ὑψηλότερες ἀξίες. Ἄν δὲν κάνω λάθος, εἶχε χρησιμοποιήσει τὴ λέξη «φαντασία»: γιὰ ἓναν τέτοιο ἄνθρωπο, τὸ χειρότερο ποὺ εἶχε νὰ κάνει ἦταν νὰ ἐγκαταλείψει τὸ κέντρο γιὰ λόγους αὐτοπροστασίας καὶ νὰ ζητήσει ἄσυλο σὲ μιὰ αἰσθητικὴ πραγματικότητα, στὴν ὁποία ὁ ἔξω κόσμος δὲν ἀλλάζει ποτὲ πρὸς τὸ καλύτερο. Προσωπικά, δὲν ἤθελα νὰ ἀνταγωνιστῶ κανέναν, πόσο μᾶλλον νὰ θέσω νέα κριτήρια γιὰ τὸ τί συνιστᾷ νίκη καὶ τί ὄχι. Ἦθελα ὅ,τι καὶ ὅλος ὁ ὑπόλοιπος κόσμος, ἔστω κι ἂν δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἀποκτήσω.

Ὁ μεσίτης ξαφνιάστηκε κάπως μ' αὐτὰ τὰ σχόλια. Δὲν ὑπονοοῦσε, μοῦ εἶπε, ὅτι ἔπρεπε νὰ περιθωριοποιηθῶ. Ἀπλῶς πίστευε ὅτι μὲ τὰ χρήματα ποὺ διέθετα θὰ ἔβρισκα καλύτερο σπίτι, καὶ μάλιστα πρὸ εὐκόλα, σὲ κάποια λιγότερο ὑπερεκτιμημένη γειτονιά. Καταλάβαινε πὼς ἤμουν σὲ εὐάλωτη θέση. Ἄσε ποὺ τέτοιο φαταλισμὸ σὰν τὸν δικό μου δὲν τὸν συναντοῦσε συχνὰ στὸν κόσμο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε ἐπαγγελματικὲς δοσοληψίες.

Ἄν ὅμως ἤμουν ἀποφασισμένη ν' ἀκολουθήσω τὸ ρεῦμα, τότε ναί, εἶχε κάτι νὰ μοῦ δείξει. Εἶχε τὰ στοιχεῖα ἀκριβῶς μπροστά του: τὸ ἀκίνητο εἶχε ξαναβγεῖ στὴν ἀγορὰ μόλις ἐκεῖνο τὸ πρωί, ἀφοῦ ἡ προηγούμενη πώληση εἶχε ναυαγήσει. Τὸ σπίτι ἀνῆκε στὸ Δημόσιο, ποὺ ἐπιθυμοῦσε διακαῶς νὰ βρεθεῖ ἄλλος ἀγοραστής τὸ συντομότερο δυνατόν, πράγμα ποὺ ἀντικατόπτριζε καὶ ἡ τιμὴ του. Ὅπως τὸ βλέπω ἐγώ, εἶπε, θὰ ἔλεγα πὼς εἶναι μᾶλλον σὲ κακὴ κατάσταση — πρακτικὰ δὲν εἶναι κατοικήσιμο. Οἱ περισσότεροι πελάτες του, παρὰ τὶς ἀδηφάγες διαθέσεις τους, δὲν θὰ τὸ πλησίαζαν στὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα. Ἄν τοῦ ἐπέτρεπα νὰ χρησιμοποιήσει τὴ λέξη «φαντασία», ἔ, τότε σίγουρα ξεπερνοῦσε καὶ τὴν πιὸ ζωήρῃ πάντως ἔπρεπε νὰ ὁμολογήσει ὅτι ὡς τοποθεσία ἔχει ἐνδιαφέρον. Ὡστόσο ὁ ἴδιος, δεδομένης τῆς κατάστασής μου, δὲν μπορούσε νὰ μ' ἐνθαρρύνει ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ. Ἐπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ ζητήσω τὴ γνώμη ἐνὸς κατασκευαστῆ ἢ ἐνὸς ἐργολάβου, κάποιου ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δεῖ τὸ σπίτι ψυχρὰ καὶ ἀντικειμενικά· τὸ πρόβλημα ἦταν πὼς τὰ περιθώρια κέρδους ἦταν τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἐπρόκειτο νὰ δείξει κανεὶς ἐνδιαφέρον. Γιὰ πρώτη φορὰ μὲ κοίταξε στὰ μάτια. Προφανῶς, εἶπε, δὲν εἶναι σπίτι γιὰ νὰ μείνουν παιδιά.

Λίγες ἐβδομάδες ἀργότερα, ὅταν ἡ δουλειὰ εἶχε κλείσει, ἔτυχε νὰ συναντήσω τὸν μεσίτη στὸ δρόμο. Περιπατοῦσε μοναχός του, ἀγκαλιὰ μ' ἓνα μάτσο χαρτιά καὶ μιὰ ἀρμαθιὰ κλειδιὰ νὰ κουδουνίζουν στὸ χέρι του. Θυμήθηκα αὐτὰ ποὺ μοῦ εἶχε πεῖ καὶ φρόντισα νὰ τὸν χαιρετήσω, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἴσα ποὺ μοῦ ἔριξε μιὰ ἀνέκφραστη ματιὰ καὶ γύρισε ἄλλοῦ τὸ βλέμμα. Αὐτὸ συνέβη

ἀρχές καλοκαιριοῦ, τώρα βρισκόμασταν στὶς ἀρχές τοῦ φθινοπώρου. Τὸ συγκεκριμένο περιστατικὸ μοῦ τὸ θύμισαν τὰ σχόλια τῆς ἀστρολόγου περὶ σκληρότητας τῶν ἀνθρώπων, γιατί φαινόταν ν' ἀποδεικνύει πῶς ὅ,τι κι ἂν πιστεύουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, δὲν εἴμαστε παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πῶς μᾶς ἔχουν φερθεῖ οἱ ἄλλοι. Στὸ email τῆς ἀστρολόγου ὑπῆρχε ἓνα link γιὰ τὶς ἀστρολογικὲς προβλέψεις ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει γιὰ μένα. Πλήρως αὐτὸ ἀντίτιμο καὶ τὶς διάβασα.

ΤΟΝ ΤΖΕΡΑΡΝΤ τὸν ἀναγνώριζες ἀμέσως: ὁδηγοῦσε τὸ ποδήλατό του ἀνάμεσα στ' αὐτοκίνητα, μέσα στὸν ἥλιο, καὶ μὲ προσπέρασε χωρὶς νὰ μὲ δεῖ, τὸ πρόσωπό του στραμμένο πρὸς τὰ πάνω. Εἶχε μιὰ ἔκφραση φευγάτη, μοῦ θύμισε τὸ θεατρικὸ στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα του, καὶ ἐκείνη τῇ βραδιά, δεκαπέντε χρόνια πρὶν, ποὺ εἶχε καθίσει γυμνὸς στὸ περβάζι τοῦ παραθύρου στὸ διαμέρισμά μας, στὸν τελευταῖο ὄροφο τοῦ κτηρίου, μὲ τὰ πόδια κρεμασμένα στὸ σκοτάδι, καὶ ἔλεγε πὼς ἦταν βέβαιος ὅτι δὲν τὸν ἀγαποῦσα. Ἡ μόνη αἰσθητὴ διαφορὰ ἦταν τὰ μαλλιά του, ποὺ τὰ εἶχε ἀφήσει μακριά, μιὰ ἐντυπωσιακὴ χαίτη ἀπὸ ἀτίθασες μαῦρες μποῦκλες.

Λίγες μέρες ἀργότερα τὸν ξαναεῖδα: ἦταν νωρὶς τὸ πρωὶ καὶ στεκόταν δίπλα στὸ ποδήλατό του, στὸ δρόμο, κρατώντας ἀπὸ τὸ χέρι ἓνα κοριτσάκι μὲ τὴ στολὴ τοῦ σχολείου. Κάποτε εἶχα συγκατοικήσει μὲ τὸν Τζέραρντ γιὰ κάμποσους μῆνες στὸ διαμέρισμα ποὺ εἶχε ἀγοράσει, καὶ ὅπου ἔμενε μέχρι σήμερα, ἀπ' ὅσο τουλάχιστον ἤξερα. Στὸ τέλος ἐκείνης τῆς περιόδου, χωρὶς πολλὰ φανφάρες ἢ ἐξηγήσεις, τὸν εἶχα παρατήρει γιὰ κάποιον ἄλλον καὶ εἶχα μετακομίσει ἐκτὸς Λονδίνου. Γιὰ μερικὰ χρόνια μετὰ τηλεφωνοῦσε καμιά φορὰ στὸ σπίτι μας στὴν ἐξοχὴ καὶ ἡ φωνή του ἀκουγόταν τόσο σιγανὴ καὶ μακρινή, λὲς καὶ τηλεφωνοῦσε κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴν

έξορία. "Ωσπου μιὰ μέρα μοῦ ἔστειλε ἓνα μακροσκελές χειρόγραφο γράμμα, ἀρκετὲς σελίδες, ὅπου πάνω κάτω μοῦ ἐξηγοῦσε γιατί εἶχε θεωρήσει τὴ συμπεριφορὰ μου ἀκατανόητη καὶ ἠθικὰ ἀνεπίτρεπτη. Τὸ γράμμα εἶχε φτάσει ἀμέσως μετὰ τὴ γέννηση τοῦ πρώτου μου γιοῦ, σὲ μιὰ περίοδο ἐξοντωτικὴ γιὰ μένα· δὲν κατάρφερα νὰ τὸ διαβάσω μέχρι τέλους, πόσο μᾶλλον νὰ ἀπαντήσω, γεγονὸς ποὺ προστέθηκε στὴ λίστα τῶν ἀμαρτιῶν μου.

Ἀφοῦ χαιρετηθήκαμε κι ἐκφράσαμε τὴν ἐκπληξή μας, ἀπ' τὴ μεριά μου προσποιητῇ, μιὰ καὶ τὸν εἶχα δεῖ ἤδη μιὰ φορὰ χωρὶς νὰ μὲ ἔχει δεῖ ἐκεῖνος, ὁ Τζέραρντ μοῦ σύστησε τὸ κοριτσάκι ὡς κόρη του.

Τὴ ρώτησα πῶς τὴ λένε καὶ μοῦ ἀπάντησε «Κλάρρα», μ' ἓνα ἀποφασιστικό, διαπεραστικό τερέτισμα.

Ὁ Τζέραρντ ρώτησε πόσων χρονῶν ἦταν τώρα τὰ δικά μου, λὲς καὶ τὸ ἀπροκάλυπτο γεγονὸς πῶς ἦταν γονιὸς θὰ ἀμβλυνόταν ἂν εἶχα ἐμπλακεῖ κι ἐγὼ σὲ κάτι ἀνάλογο. Εἶχε δεῖ κάπου μιὰ συνέντευξή μου —πᾶνε, βέβαια, χρόνια τώρα— ὅπου περιέγραφα τὸ σπίτι μου στὶς ἀκτὲς τοῦ Σάσεξ, καὶ εἶχε ζηλέψει· τὰ Σάουθ Ντάουνς ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ἀγαπημένες του περιοχές. Ξαφνιαστήκε, εἶπε, ποὺ μὲ ξαναεῖδε στὴν πόλη.

«Μιὰ φορὰ περπατήσαμε μὲ τὴν Κλάρρα ὅλο τὸ Μονοπάτι τῶν Σάουθ Ντάουνς ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ἴσαμε τὴν ἄλλη», εἶπε. «Θυμᾶσαι, Κλάρρα;»

«Ναί», ἀπάντησε τὸ παιδί.

«Ἐχω σκεφτεῖ πολλὲς φορὲς ὅτι ἐκεῖ θὰ ἤθελα νὰ ζήσουμε, ἂν φεύγαμε ποτὲ ἀπὸ τὸ Λονδίνο», συνέχισε ὁ Τζέραρντ. «Ἡ Νταϊὰν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ διαβάζω τὰ φυλλάδια τῶν μεσιτικῶν, ἀρκεῖ μόνο νὰ τὰ διαβάζω».

«Ἡ Νταϊὰν εἶναι ἡ μαμά μου», ἐξήγησε σοβαρά ἡ Κλάρα.

Ὁ δρόμος ὅπου στεκόμασταν ἦταν μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὲς φαρδιές, δεντρώφυτες λεωφόρους μὲ τὰ ὁμορφα βικτοριανὰ σπίτια ποὺ θαρρεῖς κι ἀποτελοῦν ἐγγύηση γιὰ τὴν εὐπρέπεια τῆς γειτονιᾶς. Ὅταν περνοῦσα μπροστὰ ἀπὸ τοὺς καλοκουρεμένους θάμνους ποὺ σχημάτιζαν φυσικούς φράχτες καὶ ἀπὸ τὰ τεράστια παράθυρα μὲ τὰ τζάμια ποὺ ἄστραφταν, τὸ συναίσθημα τῆς ἀσφάλειας ἐναλλάσσόταν μ' ἐκεῖνο τῆς πλήρους ἀπόρριψης, ἐντελῶς ἀνεδαφικά καὶ τὰ δύο. Τὸ διαμέρισμα ὅπου ἔμεινα μὲ τὸν Τζέραρντ ἦταν ἐκεῖ κοντά, σ' ἓνα δρόμο ὅπου ἡ γενικὴ αἴσθηση ἔπαιρνε δειλὰ δειλὰ τὴν κατιούσα, καθὼς ἡ γειτονιὰ ἄρχιζε νὰ μεταλλάσσεται σὲ μιὰ ἀπὸ τὲς παραμελημένες, μόνιμα μποτιλιαρισμένες ἀνατολικὲς συνοικίες: τὰ σπίτια, ὁμορφα ἀκόμα, ὅλο καὶ κάποιο ψεγάδι εἶχαν οἱ θάμνοι στοὺς φράχτες δὲν ἦταν καὶ τόσο φροντισμένοι. Τὸ διαμέρισμα ἦταν ἓνας λαβύρινθος ἀπὸ δωμάτια στοὺς ἐπάνω ὀρόφους μιᾶς ἐδουαρδιανῆς ἑπαυλῆς. Ἡ ἐντυπωσιακὴ θεά του ἀποκάλυπτε ὅλη τὴν καθοδικὴ πορεία τῆς περιοχῆς ἀπὸ προνομιοῦχα σὲ ρυπαρή, μιὰ ἀντίθεση πού, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ὁ Τζέραρντ ἔδειχνε ἄλλοτε νὰ τὴ διαχειρίζεται κι ἄλλοτε νὰ νιώθει παγιδευμένος σ' αὐτήν. Ἀπὸ τὸ πίσω μέρος ἔβλεπες κτήρια ἀναγεννησιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς στὰ δυτικά, μὲ τὲς περιποιημένες πελοῦζες τους, τὰ ἐπιβλητικὰ δέντρα τους καὶ τὲς διακριτικὲς νύξεις ἄλλων πανέμορφων σπιτιῶν. Ἀπὸ μπροστὰ εἶχες μιὰ ζοφερὴ πανοραμικὴ εἰκόνα ἀστεικῆς ἐρήμωσης, μὲ θεὰ ἀπρόσκοπτη, μιὰ πού τὸ σπίτι ἦταν χτισμένο σὲ ὕψωμα. Κάποτε ὁ Τζέραρντ μοῦ εἶχε δεί-

ξει στο βάθος ένα μακρύ, χαμηλό κτίσμα και μοῦ εἶχε πεῖ ὅτι ἦταν γυναικεῖς φυλακές: τίς βλέπαμε πολὺ καθαρά, τὰ βράδια μάλιστα διακρίναμε κάτι μικροσκοπικές πορτοκαλιές βουλές, τίς καῦτρες ἀπὸ τὰ τσιγάρα ποὺ κάπνιζαν οἱ κρατούμενες στὸ διάδρομο μπροστὰ στὰ κελιά.

Πίσω ἀπὸ τὴν ψηλὴ μάντρα τοῦ σχολείου, οἱ θόρυβοι ὅλο καὶ φούντωναν στὸ προαύλιο. Ὁ Τζέραρντ ἀκούμπησε τὸ χέρι του στὸν ὦμο τῆς Κλάρας κι ἔσκυψε νὰ τῆς ψιθυρίσει κάτι στὸ ἀφτί. Προφανῶς τῆς ἔκανε κάποια παρατήρηση, ὅποτε ἄθελά μου θυμήθηκα τὸ γράμμα του καὶ τὸν κατάλογο μὲ τὰ ἐλαττώματά μου. Ἡ Κλára ἦταν ἓνα χαριτωμένο πλάσμα, εὐθραυστο καὶ μικροκαμωμένο, ἀλλά, ὅσο τῆς μιλοῦσε ὁ Τζέραρντ, τὸ σκανταλιάρικο προσωπάκι της ἔπαιρνε μιὰ ἔκφραση ὑπέρτατου μαρτυρίου, σημάδι πὼς εἶχε κληρονομήσει λίγη ἀπὸ τὴ μελοδραματικὴ συμπεριφορὰ τοῦ πατέρα της. Ἄκουγε μὲ ἐνδιαφέρον ἐνόσω ἐκεῖνος τὴ δασκάλευε, μὲ τὰ ἔξυπνα καστανὰ μάτια της καρφωμένα στὸ βάθος. Στὴν τελευταία του ἐρώτηση ἔγνεψε καταφατικά, γύρισε κι ἔφυγε ὅλο τουπέ, ἀκολουθώντας τὰ ἄλλα παιδιὰ ποὺ περνοῦσαν τὴν πύλη.

Ρώτησα τὸν Τζέραρντ πόσων χρονῶν ἦταν.

«Ὁκτώ», μοῦ ἀπάντησε. «Στὰ δεκαοκτώ».

Μὲ εἶχε ξαφνιάσει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Τζέραρντ εἶχε παιδί. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἤμασταν μαζί εἶχε ἀκόμη μπροστὰ του πολὺ δρόμο ὥσπου νὰ λύσει τὰ προβλήματα τῆς δικῆς του παιδικῆς ἡλικίας, ὥστε δυσκολευόμουν νὰ πιστέψω πὼς ἦταν πλέον πατέρας. Τὸ ἀκόμη πιὸ παράξενο στὴν ἱστορία τὸ ἐνίσχυε τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὰ ἄλλα ἦταν ἴδιος κι ἀπαράλλαχτος: τὸ χλομό του πρό-

σωπο με τὰ γλυκά, κάπως παιδικὰ μάτια με τὶς μακριές βλεφαρίδες ἦταν ἀγέραστο· τὸ ἀριστερό του μπατζάκι ἦταν καὶ τώρα στερεωμένο με ποδηλατικὸ κλίπ, ὅπως πάντα· ἀπὸ τότε ποὺ τὸν θυμᾶμαι, ἡ θήκη βιολιοῦ ποὺ ἦταν περασμένη στὴν πλάτη του ἦταν τόσο μόνιμο χαρακτηριστικό του, ὥστε δὲν μοῦ πέρασε κὰν ἀπὸ τὸ μυαλὸ νὰ τὸν ρωτήσω τί γύρευε ἀκόμη ἐκεῖ. Ὅταν ἡ Κλάρα χάθηκε ἀπὸ τὸ ὀπτικό μας πεδίο, ὁ Τζέραντ μοῦ εἶπε:

«Κάποιος μοῦ εἶπε ὅτι θὰ μετακόμιζες πάλι ἐδῶ. Δὲν ἤξερα, νὰ τὸ πιστέψω, νὰ μὴν τὸ πιστέψω».

Μὲ ρώτησε ἂν εἶχα ἀγοράσει κάπου σπίτι καὶ σὲ ποιοῦ δρόμο, τοῦ ἀπάντησα καὶ τὸν εἶδα νὰ κουνάει τὸ κεφάλι του ζωηρά.

«Ἐγὼ οὔτε σπίτι δὲν ἔχω ἀλλάζει», εἶπε. «Περίεργο πράγμα, ἐσὺ μιὰ ζωὴ τ' ἀλλάζεις ὅλα, ἐγὼ δὲν ἀλλάζω τίποτα, καὶ νὰ ποὺ τελικὰ καταλήξαμε κι οἱ δυὸ στὸ ἴδιο μέρος».

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, συνέχισε, εἶχε πάει γιὰ ἓνα διάστημα στὸν Καναδὰ, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως τὰ πράγματα ἦταν πάνω κάτω ὅπως τὰ ἤξερα. Παλιότερα ἀναρωτιόταν πῶς νὰ νιώθει κανεὶς ὅταν φεύγει, ὅταν ἀφήνει καθετὶ γνώριμο καὶ πάει κάπου ἄλλοῦ. Γιὰ ἓνα διάστημα ἀφότου εἶχα φύγει, κάθε πρωὶ ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ νὰ πάει στὴ δουλειὰ κοίταζε τὴ μανόλια δίπλα στὴν ἐξώπορτα, καὶ ἡ σκέψη ὅτι ἐγὼ δὲν ἔβλεπα πιά τὸ συγκεκριμένο δέντρο τὸν τάραζε. Ὅταν ἤμασταν μαζί, εἶχαμε ἀγοράσει ἓναν πίνακα —ἦταν ἀκόμα κρεμασμένος στὴν ἴδια ἀκριβῶς θέση, ἀνάμεσα στὰ μεγάλα παράθυρα ποὺ ἔβλεπαν στὸν πίσω κῆπο—

κι εκείνος καθόταν και τὸν κοίταζε κι ἀναρωτιόταν πῶς εἶχα ἀντέξει νὰ τὸν ἀποχωριστῶ. Στὴν ἀρχὴ ἔβλεπε αὐτὰ τὰ πράγματα —τὴ μανόλια, τὸν πίνακα, τὰ βιβλία καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ποὺ δὲν εἶχα πάρεي μαζί μου— σὰν θύματα ἐγκατάλειψης, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ τέλειωσε κι αὐτό. Σὲ κάποια φάση συνειδητοποίησε πῶς θὰ πληγωνόμουν ἂν τὰ ξανάβλεπα ὅλα ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ εἶχα ἀφήσει πίσω μου. Ἀργότερα ἄρχισε νὰ νιώθει ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ χαιρόμουν ἂν τὰ ξανάβλεπα. Κατὰ σύμπτωση, τὰ εἶχε κρατήσῃ ὅλα, ἐνῶ ἡ μανόλια βρισκόταν ἀκόμα στὴ θέση της, παρόλο ποὺ οἱ ἔνοικοι ὅλο ἔλεγαν νὰ τὴν κόψουν.

Τὸ μπουλούκι τῶν γονιῶν καὶ τῶν παιδιῶν μὲ τὴ στολὴ τοῦ σχολείου ὅλο καὶ μεγάλωνε γύρω ἀπὸ τὴν πύλη κι ἀπὸ τὴ φασαρία δὲν ἄκουγε ὁ ἓνας τί ἔλεγε ὁ ἄλλος. Ὁ Τζέραρντ κρατοῦσε ἀνάλαφρα τὸ ποδήλατό του ἀπὸ τὸ τιμόνι καὶ τὸ μετακινοῦσε διαρκῶς, γιὰ νὰ μὴν ἐμποδίζει. Οἱ γονεῖς ἦταν κυρίως γυναῖκες: γυναῖκες μὲ τοὺς σκύλους τους, γυναῖκες μὲ καροτσάκια, γυναῖκες ντυμένες κομψὰ ποὺ κρατοῦσαν χαρτοφύλακες, γυναῖκες ποὺ κουβαλοῦσαν τὶς τσάντες, τὸ κολατσιὸ καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα τῶν παιδιῶν τους. Ἡ βαβούρα ἀπὸ τὴν κοσμοπλημύρα δυνάμωνα διαρκῶς, ἐνῶ ἡ φασαρία πίσω ἀπὸ τὴ μάντρα γινόταν κι αὐτὴ ὅλο καὶ πιὸ ἔντονη, καθὼς ὅλο καὶ περισσότερα παιδιὰ γέμιζαν τὸ προαύλιο. Αὐτὸ τὸ ἀνελέητο κρεσέντο, στὰ ὅρια τῆς ὑστερίας, θὰ κοβόταν μαχαίρι μόλις χτύπαγε τὸ κουδούνι. Κάθε τόσο ὅλο καὶ κάποια μαμὰ πετοῦσε ἓνα «γεία» στὸν Τζέραρντ, καὶ τὸν ἔβλεπα πῶς ἀπαντοῦσε μὲ τὸν ἐνθουσιασμό ποὺ ἀνέκαθεν συγκάλυπτε τὴν κοινωνικὴ του δυσπιστία.

Μετακίνησε τὸ ποδήλατό του μακριὰ ἀπὸ τὸ πληθος, στὸ δρόμο, ὅπου τὰ πρῶτα καστανοκόκκινα φύλλα εἶχαν ἀρχίσει νὰ πέφτουν γύρω ἀπὸ τὰ παρκαρισμένα αὐτοκίνητα. Περάσαμε στὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιο. Ἦταν ἓνα ζεστό, μουντὸ πρωινὸ μὲ ἄπνοια: σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ θορυβώδη σκηνὴ ποὺ εἶχαμε μόλις βιώσει, ἐδῶ ὁ κόσμος ἔμοιαζε ξαφνικὰ βουβὸς καὶ στάσιμος, σὰν νὰ σταμάτησε ὁ χρόνος. Ὁ Τζέραρντ παραδέχτηκε ὅτι ἀκόμη ἔνιωθε ἄβολα στὴν εἴσοδο τοῦ σχολείου, ἂν καὶ συνόδευε τὴν Κλάρα ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια. Ἡ Νταϊὰν δούλευε πάρα πολλές ὥρες καί, ἐκτὸς αὐτοῦ, δυσκολευόταν περισσότερο ἀπὸ τὸν Τζέραρντ νὰ διαχειριστεῖ ὅλη αὐτὴ τὴ σχολικὴ κουλτούρα: τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Τζέραρντ ἦταν ἄντρας, λειτουργοῦσε τουλάχιστον σὰν ἓνα εἶδος προσωπείου. Ὅταν ἡ Κλάρα ἦταν μικρότερη, αὐτὸς τὴν πῆγαινε τὰ πρωινὰ στὰ σπίτια τῶν φιλενάδων της γιὰ νὰ παίξει, αὐτὸς ἔπινε καφὲ μὲ τὶς μαμάδες. Εἶχε μάθει πολλά, ὅχι γιὰ τὸ ρόλο τοῦ γονιοῦ ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὅσο τὰ παιδιά ἦταν μωρά, στίς συγκεντρώσεις τῶν μαμάδων αἰφνιδιαζόταν μὲ τὶς γυναικες ποὺ κρατοῦσαν ἐχθρικὴ στάση ἀπέναντί του, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του ἐπιτομὴ τοῦ ἀρσενικοῦ. Ἀνέκαθεν εἶχε στενὲς φίλες· ἡ καλύτερή του φίλη ὅλα τὰ ἐφηβικὰ του χρόνια ἦταν ἡ Μιράντα —ἴσως νὰ τὴ θυμόμουν— καὶ γιὰ ἓνα φεγγάρι οἱ δύο τους εἶχαν γίνει κολλητοί, πολλές φορές κοιμοῦνταν στὸ ἴδιο κρεβάτι ἢ γδύνονταν ὁ ἓνας μπροστὰ στὸν ἄλλο χωρὶς καμιὰ ἀναστολή. Ἀλλὰ στὸν κόσμο τῶν μαμάδων, τὸ φύλο του ἀποτελοῦσε ξαφνικὰ στίγμα: τὴ μιὰ τὸν ἀντιμετώπιζαν μὲ δυσφορία, τὴν ἄλλη μὲ ἀπαξίωση, θαρρεῖς καὶ δὲν

μπορούσε να τις κερδίσει ούτε με την παρουσία του ούτε με την απουσία του. Τα πρώτα χρόνια που φρόντιζε την Κλάρα, ένιωθε πολλές φορές μοναξιά, και συχνά φορτιζόταν συναισθηματικά όταν, λόγω της ύπαρξης του παιδιού, έβλεπε με καινούργια ματιά τον τρόπο που είχε μεγαλώσει ο ίδιος. Η Νταϊάν είχε επιστρέψει στη δουλειά της με πλήρες ωράριο. Μερικές φορές του έκανε εντύπωση ή απάθεια με την οποία αντιμετώπιζε τη μητρότητα και ή αποστροφή της για τις σχετικές δραστηριότητες, αλλά με τον καιρό κατάλαβε πως η γνώση αυτή —της ανατροφής ενός παιδιού και των συνεπειών της— δεν περιλαμβανόταν στους προσωπικούς της στόχους. Ως γυναίκα, ήξερε όλα όσα της χρειάζονταν: εκείνος ήταν που έπρεπε να διδαχτεί, να μάθει. Έπρεπε να μάθει πως να φροντίζει κάποιον άλλον, πως να είναι υπεύθυνος, πως να χτίσει και να διατηρήσει μια σχέση, κι εκείνη τον είχε αφήσει ελεύθερο να το κάνει. Του είχε παραδώσει την Κλάρα ολοκληρωτικά, κάτι που για τις περισσότερες γυναίκες θα ήταν αδύνατον· είχε ζοριστεί αλλά το είχε παλέψει.

«Τώρα είμαι ο αγαπημένος τους νοικοκύρης», είπε γνέφοντας στις γυναίκες που τραβούσαν άλλες από δω κι άλλες από κει, με τα σκυλιά και τα καροτσάκια τους.

Φύγαμε σιγά σιγά από το σχολείο και πήραμε την άνηφορίτσα προς το σταθμό του μετρό. Η επιλογή αυτή της της κατεύθυνσης έγινε κάπως αυτόματα: ούτ' εγώ σκόπευα να πάρω το μετρό ούτε ο Τζέραντ, προφανώς, με το ποδήλατό του. Όμως η συνάντησή μας ύστερ' από τόσον καιρό ήταν περίπλοκη υπόθεση, όποτε έγινε, φαίνεται, μια σιωπηρή συμφωνία να κινηθούμε σε οδύ-

τερο ἔδαφος καὶ νὰ κυκλοφορήσουμε σὲ δημόσιους χώρους ὥσπου νὰ καταλάβουμε ποῦ πατᾶμε. Εἶχα ξεχάσει, τοῦ εἶπα, τί ἀνακούφιση μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀνωνυμία τῆς ζωῆς στὴν πόλη. Ἐδῶ δὲν εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ δίνεις συνεχῶς ἐξηγήσεις. Ἡ πόλη εἶναι μιὰ ἀποκρυπτογραφώσιμη διεπαφή, ἓνα εἶδος λεξικοῦ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς ποὺ ἀποκωδικοποιεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ μυστήριό τοῦ ἑαυτοῦ, ἔτσι ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπικοινωνεῖ ἀποτελεσματικὰ μὲ τοὺς ἄλλους μέσω μιᾶς μορφῆς στενογραφίας. Στὴν ἐξοχή ὅπου ζοῦσα προηγούμενως, κάθε ἄνθρωπος ἦταν ἡ μοναδική, συχνὰ δυσανάγνωστη, ἀπεικόνιση τῶν πράξεων καὶ τῶν στόχων του. Κατὰ τὴ διαδικασία τῆς αὐτοεξήγησης χάνονται τόσο πολλὰ, ἢ παρεξηγοῦνται· γίνονται τόσες ἀβάσιμες ὑποθέσεις· εἶναι τόσες οἱ λέξεις ποὺ δὲν καταφέρνουν νὰ διατηρήσουν ἀκέραιη τὴ σημασία τους.

«Πότε ἦταν ποὺ ἔφυγες ἀπὸ τὸ Λονδίνο;» εἶπε ὁ Τζέραρντ. «Νά ’ναι καμιά δεκαπενταριά χρόνια;»

Ἡ ἀοριστία τοῦ ἦταν ἐλαφρῶς προσποιητή: ἔδινε τὴν ἐντύπωση —σὲ ἀντίθεση μ’ αὐτὸ ποὺ προφανῶς ἤθελε νὰ δείξει— πὼς ἤξερε πολὺ καλὰ τὰ δεδομένα ποὺ τοῦ ἦταν δῆθεν ἄγνωστα. Ἐνιωσα νὰ μὲ κεντάει ἡ ντροπή καὶ οἱ ἐνοχές μου γιὰ τὸ πῶς τοῦ εἶχα φερθεῖ. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ μ’ ἐντυπωσίασε τὸ πόσο λίγο εἶχε ἀλλάξει ἀπὸ τότε, μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι τώρα ἔδειχνε πιὸ ὀλοκληρωμένος. Παλιὰ ἦταν ἓνα σκίτσο, ἓνα περίγραμμά· τότε ἤθελα νὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπ’ αὐτὸ ποὺ ἦταν, χωρὶς νὰ βλέπω ὅμως ἀπὸ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ προέλθει αὐτὸ τὸ ἐπιπλέον. Ἀλλὰ ὁ χρόνος τὸν μέστωσε — ὅπως συμπληρώνει ὁ καλλιτέχνης τὸ σκίτσο του.

Κάθε τόσο περνούσε τὰ δάχτυλα μέσ' ἀπὸ τὰ ἀτίθασα μαλλιά του. Ἔδειχνε ὑγιέστατος καὶ ἡλιοκαμένος. Φοροῦσε ἓνα φαρδὺ καρὸ πουκάμισο, κόκκινο καὶ μπλέ, σὰν αὐτὰ ποὺ φοροῦσε νεότερος, μὲ ἀρκετὰ κουμπιὰ ξεκούμπωτα, νὰ φαίνεται ὁ ἡλιοκαμένος λαιμός. Τὰ χρώματα ἦταν τόσο ἀχνὰ καὶ ξεθωριασμένα ἀπ' τὸ χρόνο καὶ τὸ πλύσιμο, ποὺ ἀναρωτήθηκα ἂν ἦταν τὸ ἴδιο πουκάμισο ποὺ φοροῦσε χρόνια πρὶν. Ἦταν ἀνέκαθεν προσεκτικὸς μὲ τὰ οἰκονομικά του, σὲ βαθμὸ ποὺ τὸ περὶττο καὶ ἡ ὑπερβολὴ τὸν ἐνοχλοῦσαν πραγματικὰ καὶ τὸν ἔκαναν νὰ κριτικάρει ἄθελά του τοὺς ἄλλους. Μιὰ φορὰ ὅμως θυμῶμαι πὼς παραδέχτηκε ὅτι στὶς φαντασιώσεις του ἐνέδιδε σὲ ἄσκοπες σπατάλες καὶ σὲ ὀλέθριες ἐνέργειες, σὰν αὐτὲς ποὺ κατηγοροῦσε.

Ἡ ἐντύπωσή μου ἦταν, εἶπα, ὅτι ἐλάχιστα εἶχαν ἀλλάξει ἐδῶ κατὰ τὴν ἀπουσία μου: εἶχα προσέξει πὼς ὅταν οἱ γείτονές μου ἐβγαίνουν ἀπὸ τὰ σπίτια τους τὸ πρῶνι γιὰ νὰ πᾶνε στὶς δουλειές τους, ντυμένοι στὴν τρίχα, συχνὰ κοντοστέκονταν καὶ κοίταζαν γύρω τους χαμογελώντας ἀχνά, σὰν νὰ εἶχαν μόλις θυμηθεῖ κάτι εὐχάριστο. Ὁ Τζέραρντ ἔβαλε τὰ γέλια: «Δύσκολο νὰ μὴ γίνεις αὐτάρεσκος ὅταν γύρω σου ὑπάρχει τόση αὐτάρεσκεια».

Τώρα πιά εἶχε ἀντιληφθεῖ ὅτι τὸ νὰ φεύγεις ἔχει κάποιον ὄφελος, σὲ βοηθάει ν' ἀλλάξεις. Αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ πρέπει νὰ φοβόταν ἀνέκαθεν: νὰ βρεθεῖ κάπου ἄλλοῦ καὶ νὰ συνειδητοποιήσει ὅτι στὴν πορεία εἶχε χάσει τὸν ἑαυτό του. Ἡ Νταϊάν, συνέχισε, εἶναι Καναδὴ, καὶ δὲν τὴν πειράζει καθόλου νὰ ζεῖ σὲ διαφορετικὴ ἡπειρο ἀπ' αὐτὴ ὅπου μεγάλωσε. Ἀντίθετα, πίστευε ὅτι μετακομίζοντας στὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ κόσμου εἶχε ἀπαλλαγεῖ

ἀπὸ τὸ βάσανο νὰ διαχειριστεῖ ἓνα σωρὸ συναισθηματικὰ ζητήματα ποὺ θὰ τὴν ἔβγαζαν νοκάρουτ — μὲ πρῶτο καὶ καλύτερο τὴ μητέρα της. Ὅμως, παραδέχτηκε ὁ Τζέραρντ, ἡ δική του παραμονὴ στὸ Λονδίνο καὶ τὸ πῶς αὐτὸ καθόρισε τὴ μοίρα του ἐμπεριεῖχε ἀδιαλλαξία: γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους, ἡ πατρίδα τους δὲν ἀποτελοῦσε τροχοπέδη. Εἶχε ζήσει δύο χρόνια μὲ τὴν Νταϊὰν στὸ Τορόντο, καὶ παρόλο ποὺ ἐκεῖ ἐνιωθε ἀπελευθερωμένος — ἢ μᾶλλον ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κάποιο βάρος ποὺ τὸν ἔπνιγε —, τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς του ὑπερίσχυε. Ὅταν μάλιστα γεννήθηκε ἡ Κλάρα, τὸ δίλημμα χειροτέρεψε: ἂν καὶ δὲν μπορούσε νὰ διανοηθεῖ πῶς ἡ Κλάρα θὰ περνοῦσε παιδικὰ χρόνια σὰν τὰ δικά του, τὸ ἀντίθετο τοῦ φαινόταν ἀκόμα πιὸ ἀδιανόητο, νὰ ζήσει ὅλη της τὴ ζωὴ ἀγνοώντας πλήρως ὅλα ὅσα συνιστοῦσαν τὴν πραγματικότητα τοῦ Τζέραρντ.

Τὸν ρώτησα γιατί χρησιμοποίησε τὴ λέξη «ἐνοχή» γιὰ νὰ περιγράψει αὐτὸ ποὺ ἄλλοι θ' ἀποκαλοῦσαν ἴσως νόστο, καὶ ποὺ στὴν πραγματικότητα δὲν ἦταν παρὰ ἡ ἀπουσία τοῦ δικοῦ του γνώριμου κόσμου.

«Δὲν τὸ ἔβρισκα σωστὸ νὰ διαλέγω», ἀπάντησε ὁ Τζέραρντ. «Δὲν θεώρησα σωστὸ νὰ καθοριστεῖ μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ ἀπὸ μιὰ ἐπιλογή».

Εἶχε γνωρίσει τὴν Νταϊὰν τυχαῖα, στὴν οὐρὰ ἐνὸς σινεμά. Εἶχε πάει στὸ Τορόντο μὲ μιὰ ἐξάμηνη ὑποτροφία γιὰ ἔρευνα ποὺ τοῦ εἶχε προσφέρει κάποιο τμήμα κινηματογραφικῶν σπουδῶν. Ὅταν εἶχε ὑποβάλει τὴν αἵτηση, ἦταν ἀπόλυτα σίγουρος πῶς θὰ τὸν ἀπέρριπταν, ὅμως νὰ ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη βρέθηκε ἐκεῖ, μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, στοὺς μεῖον εἴκοσι βαθμούς,

στημένος στην ούρα για να δει μια παλιά, αγαπημένη ταινία που θα του έφτιαχνε το κέφι, τη *Νύχτα των Ζωντανών Νεκρών*. Όπως αποδείχτηκε, η Νταϊάν ήταν κι εκείνη φάν των ταινιών τρόμου. Έργαζόταν στο CBC, σ' ένα πόστο που απαιτούσε πολλές ώρες δουλειάς. Οί δυό τους έβγαιναν ήδη περιστασιακά μερικές εβδομάδες, όταν ο νεαρός που η Νταϊάν πλήρωνε για να βγάξει βόλτα το σκύλο της —ένα μεγάλο, ζωηρό πουντλ που το φώναζε Τρίξι— έφυγε από την πόλη. Το σκυλί ήταν ήδη πηγή άγχους για την Νταϊάν, που εκείνο τον καιρό είχε αναλάβει ένα ιδιαίτερα απαιτητικό πρότζεκτ. Έφυγε από το σπίτι νωρίς το πρωί και γύριζε αργά το βράδυ, ενώ η μία μόνο ώρα που έβγαине βόλτα η Τρίξι δεν ήταν αρκετή. Η Νταϊάν λάτρευε τα σκυλιά κι έφερε βαρέως τη μαρτυρική ζωή της Τρίξι. Τώρα που είχε προκύψει κι αυτή η κρίση, θα έπρεπε να τη δώσει για υιοθεσία, «πράγμα που για την Νταϊάν», είπε ο Τζέραρντ, «ήταν σαν να της ζητούσαν να δώσει για υιοθεσία το παιδί της».

Αν και δεν γνώριζε αρκετά καλά την Νταϊάν, και από σκυλιά δεν είχε ιδέα, ο Τζέραρντ προσφέρθηκε να βοηθήσει. Δίδασκε σ' ένα νυχτερινό τμήμα στη σχολή, αλλά μέσα στην ημέρα είχε λίγο πολύ όλο το χρόνο δικό του. Σχεδίαζε να επιστρέψει στο Λονδίνο στο τέλος του εξαμήνου, όμως για την ώρα προθυμοποιήθηκε να πηγαίνει κάθε μέρα στο διαμέρισμα της Νταϊάν, να φοράει στην Τρίξι το λουρί της και να προσπαθεί να τη βγάλει βόλτα στο πάρκο, ανάμεσα στα τινάγματα της και στην έπιμονή της ν' απαλλαγει από το λουρί.

Στην αρχή το σκυλί τον άγχωνε —ήταν τόσο μεγάλο, πεισματάρικο και άθόρυβο— αλλά πολύ σύντομα

ἄρχισε ν' ἀπολαμβάνει αὐτὲς τὶς βόλτες. Τὸν ὁδηγοῦσαν σὲ ἄγνωστες περιοχὲς τοῦ Τορόντο, εἶχαν δὲ καὶ τὸ ἐπιπλέον ὄφελος ὅτι δὲν χρειαζόταν νὰ κάνει ἐπιλογὲς στὴν καθημερινότητά του, ἂν καὶ καμιά φορὰ ἀναρωτιόταν πῶς στὴν εὐχὴ εἶχε βρεθεῖ νὰ βγάξει βόλτα ἓνα μεγάλο σκυλὶ σὲ μιὰ ξένη πόλη. Μετὰ ἀπὸ καμιά βδομάδα εἶχε ἐδραιώσει μιὰ ρουτίνα μὲ τὴν Τρίξι, ἣ τουλάχιστον τὴν ἔβρισκε λιγότερο τρομακτικὴ ὅταν ἔμπαινε στὸ σπίτι κι ἐκεῖνη σηκωνόταν στὰ δύο πόδια της καὶ γρύλιζε. Τὸν ἀκολουθοῦσε ἀρκετὰ πρόθυμα καὶ περπατοῦσε δίπλα του καμαρωτῇ, μὲ στητὸ τὸ κεφάλι. Κι ἐκεῖνος ὅμως περπατοῦσε λίγο πιὸ καμαρωτός, μ' αὐτὸ τὸ ἀθόρυβο θηρίο νὰ βαδίζει στὸ πλάι του. Μὲ τὴν Νταϊὰν βλέπονταν σπάνια, ἀλλὰ μὲ τὴν Τρίξι ἔνιωθε ὅλο καὶ μεγαλύτερη οἰκειότητα. "Ὡσπου μιὰ μέρα σκέφτηκε ὅτι δὲν ἦταν ἀπαραίτητο νὰ τὴν ἔχει δεμένη μὲ τὸ λουρί—βασικὰ ἦταν λίγο προσβλητικὸ γιὰ κείνη— ἀφοῦ τὸν ἀκολουθοῦσε κατὰ πόδας μὲ τόση πειθαρχία καὶ αὐτοέλεγχο. Χωρὶς δεύτερη σκέψη ἔσκυψε κι ἔλυσε τὸ λουρί· σὲ χρόνον μηδὲν ἡ Τρίξι εἶχε γίνει ἄφαντη. Ὁ Τζέ-ρραρντ στεκόταν σὲ μιὰ πολυσύχναστη διασταύρωση στὴ λεωφόρο Ρίτσμοντ. Τὴν εἶδε μόνο φευγαλέα, νὰ ἐκτοξεύεται σὰν καφετὶ βέλος ἀνάμεσα στ' αὐτοκίνητα καὶ νὰ ἐξαφανίζεται γιὰ πάντα.

Ἦταν περίεργο, εἶπε, ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ στεκόταν στὸ πεζοδρόμιο, μὲ τὰ τεράστια γκριζὰ βάραθρα τῶν δρόμων τοῦ Τορόντο νὰ ξεχύνονται πρὸς κάθε κατεύθυνση, μὲ τὸ λουρί νὰ κρέμεται στὸ χέρι του, ἔνιωσε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του νὰ ξεχειλίζει αὐτοπεποίθηση. Τὸ συναίσθημα πῶς εἶχε ἄθελά του προκαλέσει μιὰ μὴ ἀνα-

στρέψιμη αλλαγή, πώς ή αποτυχία του ήταν μιὰ δύναμη πού τοῦ εἶχε ἀνοίξει νέους δρόμους, ἦταν ὅ,τι πιὸ βαθύ καὶ οἰκειό εἶχε νιώσει, καὶ τὸ συνειδητοποίησε ἐκεῖ δὲ πού στεκόταν. Ἡ ἀποτυχία του ὁδήγησε στὴν ἀπώλεια, καὶ ἡ ἀπώλεια ἦταν τὸ κατώφλι πρὸς τὴν ἐλευθερία. Στενόχωρο καὶ ἄβολο κατώφλι, ἦταν ὅμως τὸ μόνο κατώφλι πού εἶχε καταφέρει νὰ διαβεῖ ποτὲ μοναχός του· συνήθως περνοῦσε ἀπέναντι σπρωγμένος ἀπὸ τίς συνέπειες τῶν γεγονότων πού τὸν εἶχαν φέρει ὡς ἐκεῖ. Ἐπέστρεψε λοιπὸν στὸ διαμέρισμα τῆς Νταϊὰν καὶ τὴν περίμενε μὲ τὸ λουρί στὸ χέρι νὰ γυρίσει, ἐνόσω τὰ δωμάτια σκοτείνιαζαν. Ἡ Νταϊὰν κατὰλαβε ἀμέσως τί εἶχε συμβεῖ καὶ ὅσο περίεργο κι ἂν ἀκούγεται, εἶπε ὁ Τζέραρντ, ἡ σχέση τους ξεκίνησε ἐκείνη τῇ στιγμῇ. Ἐκεῖνος εἶχε καταστρέψει ὅ,τι ἀγαποῦσε περισσότερο ἢ Νταϊὰν· ἐκείνη, μὲ τὴ σειρά της, τὸν εἶχε ἐκθέσει στὴν ἀποτυχία, ἔχοντας ἀπ' αὐτὸν προσδοκίες στὶς ὁποῖες ὁ Τζέραρντ δὲν μποροῦσε ν' ἀνταποκριθεῖ. Ἀθελά τους εἶχαν ἀνακαλύψει ὁ ἓνας τὰ πιὸ εὐάλωτα σημεῖα τοῦ ἄλλου: ἔχοντας κόψει καὶ οἱ δύο δρόμο μ' αὐτὸν τὸν φοβερὸ τρόπο, εἶχαν φτάσει στὸ σημεῖο ὅπου κανονικά μιὰ σχέση θὰ τέλειωνε, καὶ ξεκίνησαν ἀπὸ ἐκεῖ.

«Ἡ Νταϊὰν διηγεῖται τὴν ἱστορία καλύτερα ἀπὸ μένα», πρόσθεσε ὁ Τζέραρντ χαμογελώντας.

Εἶχαμε μπεῖ πιὰ στὸ παρκάκι, πού ἔκοβε δρόμο μέσ' ἀπὸ τὴ φάλαγγα τῶν ἀστικῶν δρόμων ὡς τὸ σταθμὸ τοῦ μετρό. Αὐτὴ τὴν πρωινὴ ὥρα ἦταν σχεδὸν ἔρημο. Λιγοστὲς γυναῖκες μὲ παιδιὰ προσχολικῆς ἡλικίας στέκονταν στὴν περιφραγμένη παιδικὴ χαρὰ καὶ τὰ παρακολουθοῦσαν νὰ ζορίζονται νὰ σκαρφαλώσουν στὶς

διάφορες κατασκευές, ἣ κοίταζαν τὴν ὁθόνη τοῦ κινητοῦ τους.

Ἔμειναν στὸ Τορόντο ἄλλους δεκαοκτὼ μῆνες, συνέχισε ὁ Τζέραρντ, καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ γεννήθηκε ἡ Κλάρα. Στὸ Τορόντο δὲν τοὺς ἔφταναν τὰ χρήματα γιὰ ν' ἀγοράσουν οὔτε τρύπα, ἐνῶ στὸ Λονδίνο τὰ διαμερίσματα σὰν αὐτὸ ποὺ εἶχε ἀκόμη ὁ Τζέραρντ, καὶ ποὺ τὸ εἶχε ἀγοράσει σὲ πολὺ λογικὴ τιμὴ πρὶν ἀπὸ χρόνια, ἔπιαναν πλέον ἑκατοντάδες χιλιάδες λίρες. Σὺν τοῖς ἄλλοις, ἡ Κλάρα χρειαζόταν συγγενεῖς: κατὰ τὴν ἄποψη τῆς Νταϊάν, τὸ νὰ μεγαλώνει ἓνα παιδὶ χωρὶς κανένα παιδικὸ τραῦμα ἦταν ἐνδειξὴ κακοῦ γούστου.

«Ἡ οἰκογένεια τῆς Νταϊάν εἶναι δυσλειτουργικὴ», εἶπε ὁ Τζέραρντ. «Συγκριτικά, μὲ τὴ δική μου ἀπλῶς ἀποκτᾶς ἀνοσίαν».

Μετακόμισαν στὸ Λονδίνο ὅταν ἡ Κλάρα ἦταν τριῶν μηνῶν: δὲν θὰ εἶχε καμιὰ ἀνάμνηση ἀπὸ τὴν ἄχρωμη, ἀνιαρὴ πόλιν ὅπου γεννήθηκε, καμιὰ ἀνάμνηση ἀπὸ τὴ μεγάλη, μελαγχολικὴ λίμνη μὲ τὶς ἀνεμόδαρτες ὄχθες ὅπου τὴν πῆγαινε βόλτα ὁ Τζέραρντ μέσα στὸ μάρσιπο, καμιὰ ἀνάμνηση ἀπὸ τὸ παλιομοδίτικο σπίτι μὲ τὶς σανίδες, δίπλα στὶς γραμμὲς τοῦ τράμ, ποὺ ὁ Τζέραρντ καὶ ἡ Νταϊάν μοιράζονταν μὲ μιὰ κοινότητα καλλιτεχνῶν, μουσικῶν καὶ συγγραφέων ἡ ὁποία ἀνανεωνόταν διαρκῶς. Τὸ σπίτι ἦταν κάποτε κατὰστημα καὶ ἡ μεγάλη τζαμένια βιτρίνα τοῦ εἶχε διατηρηθεῖ: ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ κεντρικοῦ καθιστικοῦ, ὅποτε οἱ ἔνοικοι ἦταν ὁρατοὶ στὴν καθημερινότητά τους. Πολλὲς φορὲς ὁ Τζέραρντ γυρνοῦσε σπίτι καὶ μαγευόταν —εἰδικὰ τὰ βράδια, ποὺ ἀναβαν τὰ φῶτα καὶ ἡ βιτρίνα γινόταν μιὰ με-

γάλη φωταγωγημένη θεατρική σκηνή— από τὰ ταμπλό βιβλὰν ποὺ ἀντίκριζε: στιγμὲς ἔρωτα καὶ διαπληκτισμῶν, μοναξιᾶς, ἐργασίας, φιλίας, μερικές φορές ἀνίας καὶ ἀποξένωσης. Τοὺς ἤξερε ὅλους τοὺς ἡθοποιούς —ἀπὸ τῇ στιγμῇ ποὺ πάτησε τὸ πόδι του ἐκεῖ μέσα, ἔγινε κι ἐκεῖνος ἓνας ἀπ' αὐτούς— ἀλλὰ συχνὰ ἔμενε ἀπέξω καὶ παρακολουθοῦσε συνεπαρμένος. Ἦξερε ὅτι, κατὰ μία ἔννοια, ὅλο αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ καλλιτεχνικὴ φιγούρα, ἀλλὰ γιὰ κεῖνον συνόψιζε κάτι γιὰ τὸ Τορόντο καὶ τῇ ζωῇ του ἐκεῖ, μιὰ ζωτικὴ διάκριση πού, ἐνῶ τὴν ἀντιλαμβάνόταν, δὲν μποροῦσε πλήρως νὰ τῇ συλλάβει, ἀν καὶ ἡ λέξη ποὺ τοῦ ἐρχόταν πάντα στὸ μυαλό, ὅταν προσπαθοῦσε νὰ τὴν περιγράψει, ἦταν «ἀθωότητα».

«Δὲν νομίζω ὅτι θὰ μποροῦσα νὰ ζήσω ἔτσι στὸ Λονδίνο, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ξέρω ἐδῶ. Ὑπάρχει πολλὴ εἰρωνεία. Ἐδῶ δὲν σηκώνει φιγούρα — ὅλα εἶναι ἤδη ἀπομίμηση τοῦ ἑαυτοῦ τους».

Παρ' ὅλ' αὐτά, πῆρε τὴν Νταϊὰν καὶ τὸ παιδί καὶ γύρισαν στὸ Λονδίνο. Ἡ δύναμη τῆς συνέχειας λειτουργοῦσε τότε σὰν οὐριος ἄνεμος, ἀν καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ γνῶριζαν γινόταν μερικές φορές ἀσφυκτικὴ — «ἀκόμα καὶ ἡ πᾶμπ ἀποπνέει κάτι τὸ εἰρωνικό», εἶπε ὁ Τζέραρντ καθὼς πλησιάζαμε σ' αὐτὸ τὸ κάποτε κακόφημο κτήριο, ἀνακαινισμένη νύξη τῆς ἰδίας τῆς ἀνύπαρκτης ἱστορίας του. Ἡ ζωὴ τους εἶχε μιὰ ἀξιοσημείωτη σταθερότητα, πράγμα ποὺ ἔμοιαζε μὲ θαῦμα ἀν συλλογίζόταν κανεὶς γιὰ τί ἦταν ἱκανοὶ οἱ δύο τους. Ἐπιφανειακά, γιὰ τὸν Τζέραρντ τουλάχιστον, τὰ δεδομένα ἐκείνης τῆς ζωῆς δὲν εἶχαν ἀλλάξει ἀπὸ τότε ποὺ ἤμασταν μαζί: ἔμενε στὸ ἴδιο διαμέρισμα, εἶχε τοὺς ἴδιους φίλους,

πήγαινε στα ίδια μέρη, τις ίδιες μέρες, όπως πάντα· μέχρι που φοροῦσε ἀκόμα πολλά ἀπὸ τὰ παλιά του ροῦχα. Ἡ διαφορὰ ἦταν ὅτι τώρα εἶχε μαζί του τὴν Νταϊάν καὶ τὴν Κλάρα, πού ἀποτελοῦσαν κάτι σὰν ἀκροατήριο. Ὁ ἴδιος ἀμφέβαλλε ἂν θὰ τὰ εἶχε βγάλει πέρα ἀλλιῶς. Μὲ τὸν καιρὸ πειθόταν ὅλο καὶ περισσότερο ὅτι τὸ διάστημα πού ἔζησε στὸ Τορόντο εἶχε χρηματοδοτήσει αὐτὴ τὴ συνέχεια· ἦταν μιὰ ἐξωθεν ἐπέμβαση μέσω τῆς ὁποίας εἶχε βρεῖ ἄλλου τοὺς πόρους πού τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ παγιώσει τὴν ὑπαρξή του ἐδῶ γιὰ πάντα. Ἐνδιαφέρουσα σκέψη, νὰ θεωρεῖται ἡ σταθερότητα προῖόν ρίσκου· ἴσως ὅταν οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ διατηρήσουν τὰ πράγματα ἀναλλοίωτα, ἀρχίζει ἡ διαδικασία τῆς φθορᾶς.

«Κατὰ κάποιον τρόπο, ζοῦμε ἀκόμα σὲ βιτρίνα», εἶπε. «Εἶναι μιὰ κατασκευὴ, ἀλλὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ πραγματικότητα».

Τοῦ εἶπα πὼς ὅταν μετακόμισα μὲ τὰ παιδιὰ μου στὸ Λονδίνο, τὸ καλοκαίρι, ὅλα ἦταν τόσο ἀνοίκεια στὴν ἀρχή, πού ὁ μεγάλος μου ὁ γιὸς εἶχε πεῖ ὅτι ἔνιωθε σὰν νὰ παίζει σὲ κάποιο ἔργο· ἔλεγαν οἱ ἄλλοι τὶς ἀτάκες τους, ἔλεγε ἐκεῖνος τὶς δικές του, καὶ ὅλα ὅσα συνέβαιναν, ὅπου κι ἂν πήγαινε, τὰ ἔνιωθε ἐξωπραγματικά, σὰν στιγμιότυπα ἀπὸ σενάριο πού ἐκτυλισσόταν ἐπὶ σκηνῆς. Ὑποχρεώθηκαν νὰ πᾶνε σὲ καινούργιο σχολεῖο, ὅπου ἀναγκάστηκαν νὰ γίνουν πολὺ πιὸ ἀνεξάρτητοι: παλιά, ἐξαρτιόντουσαν γιὰ ὅλα ἀπὸ μένα, ἀλλὰ ἐδῶ σὰν νὰ πῆραν ξαφνικὰ μπροστὰ καὶ ἄρχισαν νὰ ὀργανώνονται μὲ τρόπους πού οὔτε κἀν τοὺς ὑποψιάζονταν. Μιλοῦσαμε ἐλάχιστα γιὰ τὴν παλιά μας ζωὴ, τόσο πού ἄρχισε καὶ αὐτὴ νὰ μοιάζει ἐξωπραγματική. Ὅταν πρωτοήρθαμε

ἐδῶ, εἶπα στὸν Τζέραρντ, μερικὲς φορές βγαίναμε βόλτα τὸ βραδάκι στὴ γειτονιά καὶ χαζεύαμε γύρω μας σὰν τουρίστες. Στὴν ἀρχὴ οἱ γιοί μου μὲ κρατοῦσαν διακριτικὰ ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ὥρα ποὺ περπατοῦσαμε, ἀργότερα τὸ ἔκοψαν καὶ εἶχαν τὰ χέρια τους στὶς τσέπες. Σὲ λίγο καιρὸ οἱ βραδινὲς μας βόλτες σταμάτησαν, ἐπειδὴ τ' ἀγόρια ἔλεγαν πὼς εἶχαν πολὺ διάβασμα. Ἔτρωγαν τὸ βραδινό τους στὰ γρήγορα καὶ μετὰ κλείνονταν στὰ δωμάτιά τους. Τὸ πρῶν ἔφευγαν νωρὶς νωρὶς μέσα στὸ γκρίζο χάραμα, καλπάζοντας στὰ βρόμικα πεζοδρόμια, μὲ τὰ βαριὰ σχολικά τους σακίδια νὰ χοροπηδᾶνε πάνω κάτω στὴν πλάτη τους. Οἱ γνωστοί μου ἐπικροτοῦσαν συνεχῶς αὐτὲς τὶς ἀλλαγές, προφανῶς τὶς θεωροῦσαν ἀπαραίτητες. Ἄκουγα πιά τόσο συχνὰ πόσο χαίρονταν ποὺ μ' ἐβλεπαν νὰ ξαναστέκομαι πάλι στὰ πόδια μου, ὥστε ἄρχισα ν' ἀναρωτιέμαι μήπως τελικὰ δὲν ἤμουν γι' αὐτοὺς παρὰ ἓνα ἀντικείμενο συμπόνιας· μήπως τελικὰ ἐνσάρκωνα κάποια συγκεκριμένη ἀνησυχία ἢ φόβο γιὰ ὅσους μὲ γνώριζαν, κάτι ποὺ θὰ προτιμοῦσαν νὰ μὴν τοὺς τὸ θυμίζει κανεὶς.

«Κι ἐγὼ ποὺ νόμιζα πὼς ὅλα σοῦ εἶχαν πάει δεξιά», εἶπε ὁ Τζέραρντ ἀργόσυρτα. «Νόμιζα πὼς ἡ ζωὴ σου ἦταν τέλεια. Ὅταν ἔφυγες, αὐτὸ ποὺ μὲ ἔθλιβε ἦταν ὅτι ἔδινες τὴν ἀγάπη σου σὲ κάποιον ἄλλον, ἐνῶ θὰ μπορούσες κάλλιστα νὰ τὴ δίνεις σ' ἐμένα. Γιὰ σένα ὅμως εἶχε σημασία τὸ ποιόν ἀγαποῦσες».

Θυμήθηκα τότε τοὺς ἐξωφρενισμοὺς καὶ τὶς παιδαριώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ Τζέραρντ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐνίοτε καὶ τὴν ἐπιδειξιομανία του καὶ τὶς συνεχεῖς μεταπτώσεις του. Εἶπα ὅτι νόμιζα πὼς οἱ περισσότεροι

γάμοι λειτουργούσαν ὅπως ἡ μυθοπλασία, μὲ τὴν ἄρση τῆς δυσπιστίας. Μὲ δυὸ λόγια, ὅτι αὐτὸ πού τοὺς κρατοῦσε δὲν ἦταν τόσο ἡ τελειότητα ὅσο τὸ ν' ἀποφεύγεις κάποιες ὀψεις τῆς πραγματικότητας. Εἶχα πλήρη ἐπίγνωση πὼς τὴν ἐποχὴ πού συνέβησαν αὐτὰ τὰ γεγονότα ὁ Τζέραρντ ἀποτελοῦσε γιὰ μένα μιὰ τέτοια πραγματικότητα. Ἐπρεπε νὰ ἀγνοήσω τὰ συναισθήματά του· ἡ ἱστορία δὲν μπορούσε νὰ δομηθεῖ ἀλλιῶς. Τώρα ὅμως, συνέχισα, ὅταν σκέφτομαι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, συνειδητοποιῶ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα πού εἶχα ἀγνοήσει — ὅλα ὅσα εἶχα ἀπορρίψει ἢ ἐσκεμμένα ξεχάσει ἐν ὀνόματι ἐκείνου τοῦ ἀφηγήματος — ἦταν ἐκεῖνα πού ὑπερίσχυαν ὅλο καὶ περισσότερο. Σὰν τὰ ἀντικείμενα πού εἶχα ἀφήσει στὸ διαμέρισμά του, ἔτσι κι αὐτὰ τὰ παραπεταμένα στοιχεῖα εἶχαν ἀποκτήσει ἄλλο νόημα μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ὅχι πάντα μὲ τρόπο πού μπορούσα εὐκολα ν' ἀποδεχτῶ. Γιὰ παράδειγμα, ἡ ἀδιαφορία μου ἀπέναντι στὸν πόνου τοῦ Τζέραρντ, πού τότε οὔτε πού τὴ λογάριαζα, εἶχε φτάσει νὰ μοῦ φαίνεται ὅλο καὶ πιὸ ἐγκληματική. Τὰ πράγματα πού εἶχα ἐγκαταλείψει ἐπιδιώκοντας ἕνα καινούργιο μέλλον, τώρα πού κι αὐτὸ τὸ μέλλον εἶχε ἀπορριφθεῖ, γίνονταν ὅλο καὶ πιὸ ἐπικριτικά, σὲ βαθμὸ πού εἶχα ἀρχίσει νὰ φοβᾶμαι ὅτι μὲ τιμωροῦσαν κατ' ἀναλογία γιὰ κάτι πού δὲν εἶχα καταφέρει κἀν νὰ ἀξιολογήσω ἢ νὰ ἀπαριθμήσω. Ἴσως νὰ μὴν εἶναι ποτὲ ξεκάθαρο, εἶπα, τί πρέπει νὰ περισωθεῖ καὶ τί νὰ καταστραφεῖ.

Ὁ Τζέραρντ εἶχε σταματήσει καὶ μὲ ἄκουγε, μὲ μιὰ ἐκφραση ὅλο καὶ μεγαλύτερης ἐκπληξης.

«Μὰ σὲ συγχώρεσα», εἶπε. «Σοῦ τὸ ἔγραψα στὸ γράμμα μου».

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)